

UTKLIPPAN (Källa: Geocaching.com)

🇸🇪 Utklippornas isolerade läge långt ute i havet samt det faktum att öarna är omgivna av ett farligt och grunduppfyllt område har säkert orsakat att det långt tillbaka i tiden funnits starka önskemål att inte minst nattetid utmärka ögruppen läge. På de allra tidigaste kända skisserna över Utklippan finner man också anteckningar om stångmärken och liknande orienteringsmärken som sjöfarare av olika slag har rest.

Den tidigaste officiella anteckningen om en fyranordning på Utklippan härrör från en före detta lotsdirektör Verner von Rosenfeldt år 1696.

I och med flottans etablering i den nyanlagda staden Karlskrona 1680 ökade också marinens intresse för Utklipporna. 1684 upprättade fortifikationsofficeren Carl M. Stuart en karta över Utklippan. De stänger som där har inritats utmärker i de flesta fall grund och fiskeområden.

Trots ett påfallande lokalt intresse för en fyr på Utklippan gjordes ändå inga reella framsteg i detta avseende under större delen av 1700-talet. Amiraler och många andra nötte flitigt gåspennan i skrivelser till Kungl. Majestät med böner om en fyr på Utklippan. Lika flitigt möttes de av motargument av typen: ” Vid krigstillstånd kan fienden ha god hjälp av våra fyrar och det är ej önskvärt.”

På 1760-talet var det istället Ölands Södra Udde som behövde fyr. Och när denna väl var byggd hette motargumentet att en fyr på Utklippan skulle skapa stor förväxlingsrisk – och därmed skulle ett nytt faromoment uppstå i dessa farvatten.

1789 blev ett märkesår. Gustav III:s krig mot Ryssland orsakade en livlig trafik till och från flotthamnen i Karlskrona. Amiral C.A. Ehrenswärd insåg faran med mörka Utklippor och beordrade en VIPPFYR på Utklippan. En vippfyr slits hårt och kräver mycket arbete i underhåll och drift. Ehrenswärds vippfyr försumrades snart och därmed blev den obrukbar.

Ett nytt krig, 1808 – 1809, satte åter fart på vippfyringen på Utklippan men det dröjde inte länge förrän oenighet beträffande ansvaret för fyrens skötsel blev även den nyrestaureerade vippfyrens fall i dubbel bemärkelse.

Amiral Puke lät uppföra ett par öppna kolfyror 1812 men också dessa förföll snart efter diverse myndighetsträtor. Flottan och lotsar i Karlskrona pennfäktade mot handelssjöfartens företrädare och lotsmyndigheten i Stockholm.

1836 kommer äntligen direktiv från det kungliga majestätet om uppförande av en fyr på Södra Skäret av Utklipporna. Ritningar till fyrbyggnad med signaltorn i diagonala hörn till en kvadratisk försvarsbyggnad, en donjon, upprättades av löjtnant J. Byström i Mekaniska Kåren.

Idén med en befäst fyr var något alldeles speciellt och torde ha få direkta motsvarigheter i världen.

Arbetena påbörjades 1840 och fyren överlämnades i färdigt skick två år senare.

Arbetet pågick i omgångar och sysselsatte ca 40 man. Som en kuriositet kan nämnas att man använde "väderkvarnar" bland annat till sågningsarbetena.

I det ena tornet inrättades en optisk telegraf för signalering med Karlskrona. Några särskilt intressanta meddelanden lär aldrig ha utväxlats. Det handlade mest om fartygspassager och väder och vind.

I donjonen förlades 20 man som till sitt försvar hade fyra kanoner. Mycket skjutande blev det inte och 1884 packade militären ihop sina pinaler och flyttade i land.

I dimma och mulet väder måste en fyrplats föra lite oväsen och de första åren sköttes detta med hjälp av en malmklocka på donjonens tak.

Nattsömnen för fyrbetjäning och manskap förbättrades säkert avsevärt när klockan fick bo i en liten klockstapel i riktning mot Lagehall, trettio år senare. Strax före sekelskiftet byttes klockan ut mot två signalkanoner av vilka den ena fortfarande står kvar på Lagehall. Två skott/minut var karaktären. 1927 kom till slut tyfonen på plats och även om "Utklippan Blues" ibland kunde kännas litet påfrestan-de nattetid så kunde man ändå somna till den om man inte var alltför lättstörd.

Fyren har genomgått flera utvecklingssteg. Det stora lyftet skedde 1870. Ovanpå det gamla fyrtornet restes då den typiska järnkonstruktionen som bär överfyringenjör Gustav von Heidenstams kännemärke. Den ökade fyrhöjden tillsammans med den nya franska linsapparaten gav fyren en väsentligt ökad lysvidd.

Nästa steg var den elektrifiering som successivt infördes 1945 – 1948 och i detta skick fungerar fyren med smärre förändringar ännu i dag. Men även stora fyror släcks och Utklippans framtid är oviss.

Hur många människor fanns då som mest härute? Ja - för själva fyren räknades en fyrmästare, en förste fyrvaktare och två fyrvaktare. Tillsammans med sina familjer, inalles ca. 15 personer, bodde de i de nu kvarstående gula husen, uppförda kring sekelskiftet. Fyrmästarebostaden byggdes under sista världskriget.

Man levde ganska isolerat och hade därför kor, får, grisar, höns, gäss och ankor. Och man hade en inhägnad köksträdgård för blommor och grönsaker strax norr om fyren.

1972 var det dags för fyrapersonalen att packa ihop och flytta iland. Fyren automatiserades och styrs numera via mobiltelefon från Norrköping. Även detta nedlagt år 2000.

Kvar på Utklippan finns numera en tillsyningsman, Lennart Rovin, som under sommarmånaderna vistas på ön och sköter om gästhamnen. Sommaren 2005 lämnade Lennart inte Utklippan under sin tjänstgöringsperiod, 1juni - sista augusti!!

Lennart fick sig en ordentlig utskällning av en båtgest när han kom i sina "nerkletade arbetskläder" och tog upp hamnvgift. "Så där skall inte en hamnkaptan se ut!!" Detta tog Lennart på allvar. Beställde ut bättre kläder med halmhatt. "Se det gjorde susen" sa Lennart. "Nu blev jag nedbjuden i båtarna" Vad han sen blev bjuden på förtäljer inte historien om här.....

Några tekniska data om fyren:

Fyrhöjd: 30 m över havet

Lysvidd: 23 M, 1M = 1distansminut

Karaktär: Fl 15s, ett blixtljus/15 s

Huvudfyren består idag av ett "paket" med fyra roterande spotlights à 35W med 4 ° ljusöppning som sveper horisonten runt fyra varv per minut vilket ger den angivna fyrkaraktären. Till dessa spotlights finns en reservuppsättning som kan sättas in vid glödtrådsbrott och liknande fel.

Vid elavbrott finns en reservfyr som går in i stället för huvudfyren. Den är också förberedd för drift från solceller och vindgenerator. Reservfyrens ljuskälla är en 10,5V/10W lampa med åtta linser av plast runt om. Plastlinserna sitter på en vertikal cylinder runt lampan. Cylindern roterar med ½ varv per minut, vilket också det ger Fl 15 s.

Bifyren, som har karaktären Iso 4s, består av en lampa 60W/10W. 10W-glödtråden är reservlampa. Linssystemet består av glasprismor samt röd- och grönfärgade ljusfilter för sektorindelningen som bl.a. anger inseglingsrännorna till Utklippan.

Sjöfartsverket som äger sjökabeln som förser Utklippan med elenergi har aviserat, att om kabeln havererar är man inte intresserad av att reparera den. Fyren kommer då att byggas om till drift från solceller och vindgenerator.

Idag när sjöfarten och även fritidsbåtarna har tillgång till GPS, Global Position System, radar och annan elektronisk utrustning har fyrarna huvudsakligen spelat ut sin roll. Sändarna för radiopejling har plockats ned och mistlurarna har tystnat. Endast de små inseglingsfyrarna kommer kanske att finnas kvar i framtiden.

Innan elektrifieringen kom utgjordes fyrens ljuskälla av en fotogenbrännare runt vilken en linsapparat cirkulerade med hjälp av ett mekaniskt lod. Delar av lodet finns fortfarande kvar. En uppdragning av lodet räckte tre timmar. En fotogenpåfyllning räckte däremot hela natten, till och med två nätter under sommartid. Själva fyrlyuset erhöles från en strumplampa i vilken den under tryck förgasade fotogen förbrändes. Eftersom detta gav en del förbränningsrester i form av sot krävdes en stunds rengöring varje morgon av brännaren och fyrlinserna. Själva fyrlinsen täcktes under dagtid av en duk för att förhindra att solen skulle använda linserna som brännglas och sätta eld på fyrhuset. Efter elektrifieringen räckte det med att linserna roterade även under dagtid för att förhindra brännglaseffekten.

Under vakterna uppehölls sig personalen i vaktrummet i fyrhuset. Som ett kuriosum kan nämnas att räcket på den utvändiga bryggan mellan vaktlokalen och fyrtrappan kom till efter det att fyren automatiserades.

Utklippan var tidigare även utrustad med en radiofyr som sände på långvåg med signaturen UK.

Med hjälp av radiopejling till minst två olika sådana radiofyrar kunde fartygen bestämma sin position. DECCA-systemet med sin automatiska positionsbestämning gjorde så småningom radiofyrarna omoderna och överflödiga. Radiofyren avvecklades under 1980-talet. Antennerna är borttagna, men däremot finns fortfarande både den första, gamla sändaren och den senaste kvar i fyrbyggnaden. Snart är också DECCA-systemet avvecklat och ersatt av GPS, ett satellitbaserat navigationssystem med hög noggrannhet. DECCA-systemet stängdes den 31 december 1999.

Under 1960-talet hade man VHF-radio, men tidigare användes kortvågsradio för förbindelse till land och eventuellt fartyg. Telefonkabeln till land kom vid tiden före andra världskriget. Det var en eller två linjer i denna sjökabel, och man fick samsas om dessa. Kopplingen sköttes manuellt i en telefonväxel på Inlängan. Mellan lägenheterna fanns lokaltelefon, vilket man fortfarande kan se spår av. Något år innan Utklippan automatiserades och avfolkades, monterades en automatisk telefonväxel i fyren.

Den första mistsignalen på Utklippan var som tidigare angivits en malmklocka. Senare kom två signalkanoner av vilka en fortfarande står kvar på Lagehall. Därefter började man använda tryckluftsdrivna signaldon. En råoljemotor stod för komprimeringen av luften. Till sist kom den elektriska nautofonen. Denna sitter fortfarande uppe på fyrens norra torn, men är tagen ur drift. Det automatiska mistsignalsystemet baserades på att en ljusstråle sändes ut från fyren och om luften då innehöll tillräckligt med dimpartiklar så reflekterades tillräckligt med ljus för att en mottagarenhet strax intill ljussändaren skulle starta nautofonen. Systemet hade bara det lilla felet att ljusstrålen gick ut över den västra piren där servicebåtar med tillräckligt hög mast ibland lägger till. Och att det var en mast och inte dimpartiklar som reflekterade lyuset - det kunde ju inte mottagarenheten veta. Därför kunde man ibland få avnjuta "Utklippan Blues" i strålände klart väder.

Den sprängda hamnen tillkom strax innan och under andra världskriget som nödhamn för fiskarena. Den byggdes som nödhjälpsarbete med hjälp av AK, Arbetskommissionen - en tidigare form av Arbetsmarknadsstyrelsen, liksom många andra fiskehamnar runt Blekinge under denna tid.

Sjöhävningsluckorna, stormportarna, till hamnen har inte varit i drift sedan i början på 50-talet. Orsaken är att det kanske litet väl ofta brast i ansvarskänsla hos de som i dåligt väder hade gått in i hamnen och stängt porten på vindsidan. Sedan gick man alltför ofta ut ur hamnen genom den öppna porten på läsidan och lät den stängda porten bli någon annans bekymmer. Vilket det också blev. Fyrmästaren fick ovetit för oskicket och lovade att förhållandet inte skulle upprepas. Sedan dess har kättingarna till luckorna varit kapade.

Efter anläggandet av hamnen kvarstod några byggnader i vilka fiskarena huserade nattetid. Men det blev nog litet så och så med hygien och städning husen. Så en vacker vårdag när fyrmästaren brände fjolårsgräset på Norraskär råkade gräsbranden "oturligt" nog gå ur kontroll och därmed försvann de fasta byggnaderna på Norraskär.

För att sköta fyren behövdes fyra personer, en fyrmästare, en förste fyrvaktare, och två fyrvaktare. Man höll strikt på titulaturen under tidigare år och fram till ca 1960 brukades normalt tjänsteuniform.

Fyrpersonalen var aldrig mantalskriven på Utklippan, utan man hade ordinarie bostäder iland. Omkring andra världskriget, när det började att bli vanligare med semester och fridagar, behövdes det extra fyrbiträden. Då byggdes den nya fyrmästarebostaden och därmed blev en lägenhet ledig för avbytarpersonalen.

För sina tjänstebostäder fick man betala både hyra och ström. Strömmen kostade 1971 450:-/år.

Till uppvärmning av bostäderna användes ved och koks. Ved fick man tillräckligt genom att plocka på stränderna. Det var alltid någon däckslast med timmer eller plank som gick överbord i dåligt väder. Koks däremot fick man inhandla från land.

Postgången skedde via postbox i Karlskrona, dit man åkte cirka en gång i veckan.

Färskvatten erhöles från tre brunnar på Södra skäret och en källa på Norra skäret.

Sophantering var inte så besvärande under tidigare år. Brännbart material brändes i spisen. Resten, plåtburkar m.m., gick till den lilla lokala sophögen. Toaletterna, utedassen, tömdes helt enkelt över piren under frånlandsvind.

Lite odlingar hade man i form av en köksträdgård som man fick inhägnat från de frigående husdjuren. Några större djurbesättningar var det inte tal om - det fanns helt enkelt inte beten på de kala klipporna.

Den siste fyrmästaren hade en bagge som sällskapsdjur. Baggen var ofta med ända upp i fyren vid

vakterna!

Arbetstiden var fyra timmar per vardag och dessutom tillkom vakter på tre timmar, fördelade runt dygnet. Under dagtid hade fyrmästaren ingen vakt.

Under vakten skulle fyren skötas om det var mörkt. Dessutom hade man som bisyssla att rapportera vädret till SMHI var tredje timma. SMHI:s närmaste kontor på F17, Kallinge, ringde då ut för att få rapporten. För denna bisyssla fick man extra betalt av SMHI. Fyrmästaren fick något större ersättning än de övriga men hade i gengäld skyldigheten att föra sammanställningslistorna över rapporterna. Detta skötte han vanligtvis under vakterna på nätterna.

Det man rapporterade till SMHI var temperatur, luftfuktighet, vindhastighet, vindriktning, sikt, regn eller dimma etc. samt moln och molnhöjd.

Ofta var det värnpliktig personal som tog emot rapporterna i Kallinge. Det kunde då hända att man på Utklippan satt ute i strålände solsken och drack kaffe och samtidigt fick höra på sjörapporten att det var regn enbart över Utklippan i södra Sverige

Utöver dessa arbetsuppgifter skulle även fyrpersonalen vara tillgänglig för sjöräddningsuppdrag och för detta uppbar man också ett mindre arvode.

Eftersom det var ganska mycket fritid mellan vakterna kunde man bedriva ett intensivt fiske. Fisken såldes antingen i Karlskrona eller kunde man köra ut till den passerande yrkessjöfarten där man sålde eller bytte till andra attraktiva varor i flaskor eller små lätta paket. Myndighetspåfund som motbok, tobaksmonopol eller systembolag fungerade på den tiden ofta allt sämre ju längre avståndet blev till residensstaden.

Dessutom bedrev man sjöfågeljakt, både till husbehov och till försäljning. Och även här hade statens inskränkningar i form av jaktstadgan med kontroll av jakten under olika årstider knappast någon hundraprocentig genomslagskraft. Statstjänstemän anmälde ogärna varandra! Tullverkets båtar gick heller inte så fort - det var minst en halvtimmas förvarningstid innan de kom fram till Utklippan.

Ornitologerna har bedrivit ringmärkning på Utklippan sedan slutet av 50-talet. När fyren automatiserades, övertog ornitologerna en av bostäderna efter fyrpersonalen. Under vår- och höstsäsongen har ornitologerna ständig bemanning av fågelstationen.

I fyrmästarebostaden huserar idag Svenska Kryssarklubbens Blekingekrets. Kretsen håller under större delen av sommarsäsongen huset öppet för gästade båtmänniskor.

Utklippan ägs i dag av Statens Fastighetsverk. Ett undantag utgör själva fyrhuset som tillhör Sjöfartsverket. Fastighetsverket planerar att överta fyren under 2004. Och omkring 2009 så räknas det med att fyren inte behövs mer för yrkessjöfarten, men driften fortsätter därefter troligtvis av fastighetsverket som en kulturell åtgärd

Utklippan har genom tiderna sett åtskilliga fartyg bli vrak på sina skär och stränder. De senaste

förlisningarna har drabbat fritidsbåtar - en skuta på 60-talet och en mindre fritidsbåt på 90-talet.

Inga liv har lyckligtvis därvid gått till spillo även om båtarna blivit vrak. Men fortfarande flyter då och då mindre vrakdelar iland och påminner om gångna tider.

Cachen är en genomskinlig plastburk och innerhåller diverse bytesvaror, penna och loggbok. Cachen är placerad Södraskär. Låna en roddbåt av Svenska Kryssarklubben för att ta dig från hamnen på Norraskär till Södraskär där cachen finns. Terrängens svårighet avser problemet att ta sig till denna utpost, egen båt krävs. Väl på Södraskär är terrängen inte besvärlig.